
Miten uutinen 'puhuttelee'?

Seija Ridell

Uutisen tutkiminen omana erityisenä tekstikäytäntönään – diskurssinaan – on lisääntynyt viime ja tällä vuosikymmenellä (ks. esim. van Dijk 1985a ja 1988a; Mancini 1988; vrt. myös V. Pietilä 1988). Uutista ovat tarkastelleet diskurssina mm. tekstilingvistikot – ennen muuta van Dijk (ks. esim. van Dijk 1985b ja 1988a ja b) – ja kirjallisuudentutkimuksesta (narratologiasta) vaikutteita ottaneet tiedotustutkijat. Yhteistä näille tarkasteluille on huomion kiinnittäminen uutisteksteihin.

Tekstilingvistikkojen mukaan uutinen on yksi julkisen diskurssin muoto (van Dijk 1988a, vii), jolla on omanlaisensa muodollinen ja temaattinen rakenne. Tätä rakennetta van Dijk kutsuu 'uutisskeemaksi' ('news schema') (mt., 1985a, 6 ja 1985b, 69). Narratologiasta vaikutteita ottaneet tiedotustutkijat puolestaan ymmärtävät uutisen fiktiivisen kertomuksen tapaan rakentuneeksi diskurssimuodoksi (ks. esim. Sperry 1981; Eason 1981; Selucky 1984; Robinson 1984; Dahlgren 1984 ja 1985; Lewis 1985 ja Mander 1987). Tämä käsitys uutisesta on noussut haastamaan ennen muuta sitä journalistisessa käytännössä ja tiedotusopillisessa tutkimusperinteessä vankana elävää ajatusta, että uutinen on tiedon tai informaation välitystä (ks. Dahlgren 1984, 11-

12, 19-21 ja 1987, 4-6; myös Selucky 1984, 1-2 ja Mander 1987, 54-56).

Uutisen kertomukseksi ymmärtävät tiedotustutkijat eivät tarkemmin määrittele, mikä kertomus on, eivätkä perustele, miksi uutinen tulisi käsittää nimenomaan kertomukseksi. He eivät myöskään tarkastele uutisia narratologian kehittämin kertovien tekstien rakennetta kuvaavin välinein (ks. V. Pietilä 1988, 6).

Käsillä olevassa tekstissä selvittelen, mitä narratologisilla tekstianalyysin välineillä saadaan uutisesta irti. Täsmällisesti ottaen pohdin sitä, millainen ote niillä voidaan saada uutisen reaalisesta lukijaan kohdistamista 'puhutteluista' eli sen tälle rakentamista ja tarjoamista tekstuaalisista luenta-asetuksista. Pyrkimykseni on tarkastella sitä, miten nuo asemat tekstissä rakentuvat, ei sitä millaisia ne ovat.

Luenta-asetusten rakentumista tarkasteltaessa huomio on kiinnitettävä uutisen diskurssiiviseen, so. esitystavalliseen, retoriseen tai 'muodolliseen', ei niinkään 'sisällölliseen' puoleen (uutisen 'sisältö' on tekstissä olemassa vain diskurssiivisesti, 'muodon' kautta). Se, onko uutinen niillä tai näillä kriteereillä kertomus (asiaa koskevasta pohdiskelusta ks. V. Pietilä 1988), ei ole oleellista. Siihen voidaan soveltaa narratologian kehittämiä kertovien

tekstien diskursiivista rakennetta kuvaavia välineitä tästä riippumatta.

Kertovan tekstin kolme tasoa

Narratologia jakaa kertovan tekstin analyytisesti kahtia: tarinaan ja diskurssiin (Chatman 1978, 9, 19, 146; ks. myös Genette 1982, 138-139). Tarina on tekstin tapahtuma-aines. Se sisältää tekstin henkilöt, tapahtumapaikat, yms. (Perinteisempi kerronnan teoria puhuu tekstin fiktiivisestä maailmasta, johon sisältyvät tila, henkilöt ja tapahtumat ja jota jäsentää ja pitää koossa juoni).

Tarina on eristettävissä tekstistä ja esitettävissä kronologisesti. Diskurssi puolestaan on tarinan esittäminen kulloisessakin tekstissä; se on tekstin 'muoto' tai ne keinot, joilla tarina tekstin 'sisältönä' kommunikoidaan lukijalle. (Perinteisempi kerronnan tutkimus puhuu fiktiivisen maailman esittämisen tavoista). Sama tarina voidaan periaatteessa esittää monessa diskursiivisessa muodossa.

Useimmista narratologeista uutinen ja esimerkiksi romaani ovat tutkimuskohteina yhtäläisiä – molemmat ovat tarinan kerrontaa diskurssin kautta – kun rajataan pois se pragmaattinen ja konventionaalinen ero, että toisessa on kyse faktuaalisesta, toisessa fiktiivisestä esittämisestä (ks. Rimmon-Kenan 1983, 3).

Kertovan tekstin diskursiivinen rakenne koostuu kolmesta tasosta, jotka ovat toisiinsa alisteisessa suhteessa. (Tekstin hierarkista rakennetta kuvaavista malleista ks. Chatman 1978, 151; Rimmon-Kenan 1983, 86; Tammi 1983, 46). Esimerkiksi Tammi kutsuu näitä tasoja sisäistekijän, kertojan ja sisäkkäisten kertojien tasoiksi (ks. Tammi, mt.). Ylin taso on sisäistekijä. Sille alisteinen on kertoja, jolle tekstin rakenteessa puolestaan ovat alisteisia

sisäkkäiset kertojat. Nämä ovat tarinan henkilöitä, jotka 'vierailevat' kertojan roolissa kertoessaan tekstin sisällä kertomuksen. Samalla ne säilyttävät myös henkilön roolinsa. Myös tarina – henkilöineen ja tapahtumineen – on kertojalle alisteinen, koska tämä kertoo sen.

Kussakin tekstissä on ainoastaan yksi sisäistekijä ja tavallisesti yksi kertoja. Kertojia voi olla useampiakin, mutta tällöin yksi niistä on tekstin 'pääkertoja'. Kertojan ominaisuudet voivat vaihdella tekstin kuluessa. Sisäkkäisiä kertojia tekstissä voi olla kuinka monta hyvänsä.

Kukin tekstin 'kertovista elementeistä' edellyttää itselleen vastaparin, tekstuaalisen yleisön, jolle se kohdistaa esittämänsä. Myös nämä ovat toisiinsa alisteisessa suhteessa. Sisäistekijän vastapari on sisäislukija, kertojan yleisö ja sisäkkäisen kertojan sisäkkäinen yleisö. Kullakin tekstin hierarkian tasolla on näin oma 'kommunikatiivinen tilanteensa', jossa joku kertoo jollekin jotakin. Kertominen on kullakin tasolla yksisuuntaista niin, että sisäistekijä, kertoja ja sisäkkäiset kertojat puhuttelevat kukin omia vastaparejaan mutta ei kääntäen (ks. Tammi, mt., 47-48).

Narratologia määrittelee sisäistekijän tekstiä kokonaisuutena ohjaavaksi rakenneperiaatteeksi tai implisiittiseksi normistoksi (Chatman, mt., 148; Rimmon-Kenan, mt., 88; Tammi, mt., 47). Sisäistekijän luonteesta johtuu, ettei se voi varsinaisesti 'kertoa' mitään, vaan se puhuttelee sisäislukijaa epäsuorasti. Tammen mukaan sisäistekijä on tekstityyppiin liittyvä käsite; tietynlainen (humoristinen, filosofinen, pornografinen, jne.) teksti edellyttää aina tietynlaisen, fyysisen tekijän ominaisuuksista riippumattoman tekijän (Tammi, mt., 47). Sisäistekijää ei voi jäljittää tekstistä 'sellaisenaan', mutta se on konstruotavissa tekstin eri elementtien pohjalta (mt.). Tammi on sitä mieltä, että sisäistekijä on löy-

dettävissä vain fiktiivisistä teksteistä (esim. sairaskertomuksessa sitä ei hänestä ole) (mt., 38; ks. myös Kettunen 1983, 197).

Sisäislukija puolestaan on tekstin rakenteessa ennalta huomioitu lukija, jolle on oletettu tiettyjä ominaisuuksia (esim. tietty kieli-taito, sivistystaso, maailmankuva, jne.) (Tammi, mt., 47; ks. myös Prince 1981, 19). Sisäistekijän tapaan se on abstrahoitavissa tekstin ominaisuuksista (Tammi, mt.). Chatmanin mukaan sisäislukija on rooli, joka todelliselle lukijalle on tekstissä tarkoitettu (Chatman, mt., 150). Hänen mukaansa sisäistekijällä on monia keinoja, joilla se opastaa todellista lukijaa siinä, miten tämän tulisi toimia sisäislukijana, millainen maailmankatsomus, asenne, jne. omaksua. Näitä keinoja ovat mm. kertoji-en puhuttelun perusteella konstruoituvat yleisöt. (mt., 150. 261.)

Sekä sisäistekijä että sisäislukija ovat ongelmallisia käsitteitä. Molempien osalta narratologian periaatteena oleva pysyttäytyminen tiukasti 'tekstin sisällä' on vaikeaa, ellei mahdotonta. Vaikka sisäistekijä narratologiassa määritellään selkeästi tekstin rakenteelliseksi elementiksi, se monilla narratologeilla viime kädessä samaistuu todellisen tekijän intentioihin (ks. esim. Chatman, mt., 149; myös Tammi, mt., 45-56).

Kertoja on rakenteellinen kategoria

Kertoja on tekstissä tarinan esittävä 'ääni'. Jokaisessa tekstissä on kertoja, ja siitä on tekstin tasolla poikkeuksetta myös merkkejä (Chatman, mt., 220; Rimmon-Kenan, mt., 96-100; Prince 1982, 8-10). Kertojia on monentyyppisiä, ja niitä voidaan luokitella esim. näkyvyyden tai havaittavuuden, tarinaan puuttumisen, tietävyyden ja luotettavuuden perusteella. Perinteinen on persoonanmukainen jako

minä- ja hän-kertojiin. (Perinteisistä kertojatyppologioista ks. esim. Friedman 1967; Heino 1975). Narratologia on pyrkinyt vakiinnuttamaan käsityksen kertojasta tekstin rakenteellisena kategoriana erotukseksi aiemmasta kerronnan tutkimuksesta, jossa kertoja tulee ymmärretyksi henkilöksi tai tietoisuudeksi (ks. Tammi, mt., 37). Selkeintä on ymmärtää kertoja tekstissä käytettäväksi esitysteknikaksi.

Kertojan itselleen edellyttämä yleisö on pääteltävissä kertojan omien ominaisuuksien ja sen yleisölleen osoittamien suorien tai epäsuorien viittausten pohjalta (kertoja voi esim. suoraan puhutella yleisöään vaikkapa tyyliin 'lukijani', 'ystäväni', 'sinä', jne.) (ks. Prince 1981, 13-14; Chatman, mt., 255-257). Yleisön funktio kertovassa tekstissä on Princen mukaan toimia välittäjänä kertojan ja todellisen lukijan tai pikemminkin todellisen tekijän ja todellisen lukijan välillä (Prince, mt., 21). Puhuttelemalla yleisöä tietyllä tavalla tekstissä voidaan esimerkiksi puolustaa tai vastustaa tiettyjä arvoja, täsmentää epäselvyyksiä ja korostaa tai vähätellä esitettyjen tapahtumien merkitystä (mt., 21, 23).

Narratologia tekee tekstin rakenteessa eron kertojan ja näkökulman tai fokalisaation välille. Näkökulma on prisma, jonka kautta kertojan esittämä välitty havaittuna, koettuna tai tiedettynä. Siitä voidaan puhua myös esim. psykologisena, ideologisena tai intresseihin (esim. henkilön etuihin) liittyvänä (Chatman, mt., 151-152; Rimmon-Kenan, mt., 77-81; Tammi, mt., 41; ks. myös Uspensky 1973). Näkökulma voi kuulua kertojalle (tällöin se on osa diskurssia), mutta se voi olla myös henkilön (tällöin se kuuluu tarinaan) (Chatman, mt., 154; Rimmon-Kenan, mt., 74, 82).

Kertojan ja näkökulman erottelun ohella on huomioitava myös erottelu kertojan diskurs-

siin ja henkilön diskurssiin (Tammi 1986, 27; vrt. myös Uspensky 1973, 32-41). Tammen mukaan henkilön diskurssista voidaan puhua silloin, kun kyseessä on kertomuksen henkilöiden itsensä tuottama esitys, kuten dialogi, jota kertoja ainoastaan siteeraa. Samaan ryhmään Tammi luokittelee myös henkilöille kuuluvat ja kertojan suoraan siteeraamat ajatukset (nk. sisäinen monologi). (mt.) Kertojan diskurssiin taas voidaan lukea kaikki se, mikä ei kuulu henkilöiden diskurssiin.

Ongelmallisia ovat tapaukset, joissa kerronnallisen hierarkian eri tasoille kuuluvat kertojan ja henkilön diskurssit kietoutuvat yhteen. Näin tapahtuu esimerkiksi vapaassa epäsuorassa esityksessä, jossa samassa lauseessa kertojan ja henkilön diskurssit 'sulautuvat'. Uspensky puhuu tässä yhteydessä kahdesta näkökulmasta – kertojan ja henkilön – samassa lauseessa (Uspensky, mt., 34). (Uutisessa vapaa epäsuora esitys on tavallinen ennen muuta otsikoissa). Tammi käyttää tällaisesta tapauksesta esimerkkinä lausetta "Hän oli täällä turhaan", jossa pronomini 'hän' viittaa kertojan diskurssiin ja deiktinen ilmaus 'täällä' henkilön diskurssiin (so. henkilön omaan havaintoon olinpaikastaan) (Tammi 1986, 27-29). Vapaan epäsuoran esityksen tekee ongelmalliseksi muun muassa se, että lingvististen piirteiden perusteella ei välttämättä voida suoraan ratkaista, kenen näkökulma – toisin sanoen kumman diskurssi, kertojan vai henkilön – on kyseessä (ks. mt., 30).

Narratologian ongelmia

Ennen kuin varsinaisesti tarkastelen narratologisten välineiden soveltumista uutisen 'puhuttelun' tutkimiseen, on tarpeen puuttua eräisiin narratologian ongelmiin.

Ensiksikin narratologisen tekstianalyysin

lähtökohtana oleva tarina/diskurssi-jaottelu on sinällään ongelmallinen (jaottelun problematisoinnista ks. esim. Culler 1981). Sitä tiukasti noudattaen tekstin henkilöitä ja niiden puheita ei voitaisi tarkastella osana diskurssia muulloin kuin niiden 'vieraillessa' sisäkkäisinä kertojina. Samaten näkökulmaa olisi tiukasti ottaen mahdollista tarkastella diskursiivisena vain kertojan osalta.

Uutisessa on hedelmällisempää ymmärtää tekstin kaikki henkilöt puheineen diskursiiviksi niiden replikoinnin luonteesta riippumatta (vrt. V. Pietilä 1988, 15). Käsite sisäkkäinen kertoja voidaan tällöin unohtaa ja puhua henkilön diskurssista.

Toiseksi ongelmia aiheuttaa narratologian se periaate, että sisäkkäiset kertojat yleisöineen (ts. paremminkin henkilöiden diskurssit niiden edellyttämine yleisöineen) ovat aina kertojalle ja tämän yleisölle alisteisia. Vaikka kertoja myös uutisessa kertoo henkilöt ja niiden puheet, ne eivät uutisen luonteesta johtuen välttämättä 'sopeudu' osiksi kertojan kokonaiskonseptiota. Uutisessa kertoja ja henkilöt ovat diskursiivisesti tasavertaisempia kuin fiktiivisessä tekstissä.

Tarpeen on lisäksi poiketa narratologian ainakin periaatteessa tiukasti tekstuaalisista lähtökohdista. Tämä koskee ennen muuta sisäistekijän ja sisäislukijan määrittelyä. Toisin kuin narratologit katson, että nämä käsitteet ovat relevantteja myös faktuaalisia tekstejä kuten uutisia ajatellen. Sisäistekijä on hedelmällistä ymmärtää niiksi (uutis)journalistisiksi ja yleisemmiksi arvoiksi, normeiksi ja konventioiksi (so. journalistiseksi professionaalisuudeksi), jotka ohjaavat uutisen rakentumista. Ne asettavat rajat paitsi sille, mitä uutinen 'sisältää' (mikä tulee sen puhumisen kohteeksi) myös sille, millainen uutinen diskursiivisena esityksenä on (vrt. V. Pietilä, mt., 15; myös Kunelius 1988, 29). Sisäislukija määritetty täl-

löin niiksi konventioiksi, normeiksi, odotuksiksi, jne., joiden kautta uutisia luetaan ja merkityksellistetään. Sisäistekijä ja sisäislukija muodostavat sosiaalisesti ja kulttuurisesti määräytyneen konventionaalisen koodihorisontin, joka yhdistää välineen/toimittajan ja yleisön. Ne eivät kuitenkaan ole täysin tekstin ulkopuolisia sikäli, että uutiset uusintavat itseään koskevat geneeriset konventiot ja vahvistavat välineen/toimittajan ja yleisön 'kommunikatiivisen sopimuksen' aina uudelleen diskursiivisissa ominaisuuksissaan.

Journalististen tekstien kertojat

Tarkasteltaessa uutisen 'puhutteluja' on keskeistä eritellä kertojan ja henkilöiden diskursseja sekä näiden edellyttämiä yleisöjä. Yleisöt voidaan määritellä tekstissä rakentuviksi (tietynlaista merkityksenantoa tarjoaviksi) luenta-asemiksi.

Uutisen kertojia eriteltäessä voidaan hyödyntää perinteisen kerronnan tutkimuksen kertojatypologioissa käytettyjä luokitteluperusteita. Uutista varten on kuitenkin tarpeen kehittää oma, sen tarkasteluun sopiva luokittelunsa.

Periaatteessa käyttökelpoisen typologian esittää Veikko Pietilä (1988, 12), joka jakaa journalististen tekstien kertojat neljään luokkaan niiden tunnistettavuuden ja asioihin puuttumisen perusteella. Kertojatyyppit ovat

1. Tunnistautuva asioihin puuttuva kertoja
2. Tunnistautuva asioihin puuttumaton kertoja
3. Tunnistautumaton asioihin puuttuva kertoja
4. Tunnistautumaton asioihin puuttumaton kertoja

Uutista tarkasteltaessa termi 'tunnistautuva' on syytä korvata termillä 'näkyvä' ja 'tunnistautumaton' termillä 'näkymätön'. Uutisessa

kertoja nimittäin ei välttämättä sananmukaisesti tunnistaudu, vaikka se olisikin näkyvissä ts. havaittavissa. Esimerkiksi lauseessa "Leninakanin kaduilla näkyi itkeviä ihmisiä" näkijäksi voidaan olettaa anonyymi kertoja (kertoja näkyy / on havaittavissa mutta ei tunnistaudu). Sen sijaan lauseessa "Leninakanin kaduilla näimme itkeviä ihmisiä" kertoja myös tunnistautuu ('meiksi'). Ylipäätään tunnistautuva kertoja on uutisessa harvinainen. Se esiintyy – joko asioihin puuttuvana tai niihin puuttumattomana – lähinnä pääkirjoituksissa. Mikäli halutaan kuvata sekä uutisen että pääkirjoituksen kertojia yhden typologian avulla, Pietilän esittämää luokittelua on muokattava niin, että siinä otetaan huomioon kertojan näkyvyys, tunnistautuvuus ja asioihin puuttuminen. Tällöin kertojatyyppijä saadaan enemmän kuin neljä. Uutisen osalta 'riisuttu' nelikertojainen luokittelu on nähdäkseen kuitenkin riittävä, kun siinä tunnistautuveden asemesta käytetään toisena erottelu-perusteena kertojan näkyvyyttä.

Perinteisistä kertojaluokitteluista poiketen on mielekästä jättää kertojaluokittelun perusteista pois kertojan tietävyys ja tarkastella sitä erillisenä ilmiönä. Veikko Pietilän mukaan Screen-teorian ajatus tekstin pyrkimyksestä sulkeutumiseen, closureen, tarjoaa hedelmällisen näkökulman uutisen kertojan tietävyyteen (mt., 12-13).

Tekstin kertoja on sitä tietävämpi mitä enemmän kerronta johtaa closureen, pisteseen, josta sen esittämät asiat näyttäytyvät lukijalle tietyllä tavalla ymmärrettävänä kokonaisuutena. (Closuresta ks. esim. Belsey 1980). Closureen pyrkiessään kertoja operoi esitettyjä asioita ja tekstin muita diskursseja yhtenäisen ja ymmärrettävän kokonaisuuden tuottavalla tavalla. Yhtenäisyys perustuu syyseuraussuhteiden rakentamiseen pikemmin kuin pelkästään ajallisiin suhteisiin. Kertojan

tietävyys on sitä rajallisempaa mitä vähemmän se pyrkii tuottamaan yhtenäistä tulkintaa tekstin esittämistä asioista. Closurea voidaan tekstissä tuottaa käyttäen mitä tahansa edellä esitetyistä kertojatyypeistä.

Uutisen esitystekniikkaa koskevien professionaalien konventioiden ja normien perusteella uutisen kertoja olisi lähinnä tyyppiä 2 tai 4. Professionaali ihanne uutisen kerrontatekniikaksi on tyyppi 4, näkymätön asioihin puuttumaton kertoja, jonka kautta 'todellisuus kertoo itse itsestään' (ks. esim. Lehtimiehen ohjeet; Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö). Professionaalien normien mukaista ei ole tuottaa closurea, ei ainkakaan niin, että kertoja havaittavasti puuttuu peliin. Juuri tästä syystä kertojatyyppit 1 ja 3 putoavat pois esitysteknisten suositusten joukosta. Mikäli uutisessa rakentuu yhtenäinen ja ymmärrettävä tulkinta esitetyille asioille, kyse on professionaalien käsityksen mukaan todellisuuden itsensä yhtenäisyydestä ja ymmärrettävyydestä. Tosiasiassa closuren kuitenkin on tuottanut tyyppiä 2 tai 4 oleva kertoja rinnastamalla esittämiään asioita tietyllä tavalla tai operoimalla henkilöiden diskursseilla — esim. rinnastaa niitä toisiinsa tai tekstissä esitettäviin asioihin.

Kertojan uutisessa itselleen edellyttämää yleisöä, toisin sanoen sen diskurssin siinä konstruoimaa luenta-asemaa tarkasteltaessa on oleellisempaa kiinnittää huomiota kertojan tietävyyteen kuin pohtia, millaista yleisöä mikin kertojatyyppi edellyttää. Kertojan tyyppi ei vielä määrää kertojan diskurssin rakentamaa luenta-asemaa. Closuren tuottava kertoja konstruoi yhtenäisen, ristiriidattoman ja itsestäänselvänä esittäytyvän luenta-aseman. Mitä vähemmän kertoja pyrkii closurea tuottamaan sitä epämääräisempi tuo asema on. 'Tietävyys' on keskeistä myös henkilöiden diskurssin konstruoiman luenta-aseman yh-

teydessä. Henkilön diskurssiin voi esimerkiksi sisältyä oma closure-rakenteensa.

Screen-teorian ns. klassisen realistisen tekstin tarkastelun yhteydessä kertovasta diskurssista esittämä käsitys antaa ymmärtää, että kertova diskurssi pyrkii poikkeuksesta closureen ja että tekstissä tätä kautta rakentuu yksi yhtenäinen ja muut luenta-asemat alistava luenta-asema. Tältä osin Screen-teoria tulee lähelle narratologian käsitystä kertojan diskursiivisesta ylivallassa. Uutisessa rakentuvia luenta-asemia tarkasteltaessa tätä ei kuitenkaan voida ottaa lähtökohdaksi. Veikko Pietilä on sitä mieltä, että kertojan konstruoima luenta-asema jo sinällään implikoi muita siihen suhteutuvia ja mahdollisesti jopa sitä kuseenalaistavia tai ironisoivia luentoja (mt., 15).

Tutkimuksen tehtävänä olisikin selvittää yhtäältä sitä, millaisia luenta-asemia kertoja ja henkilöt uutisessa konstruoivat ja toisaalta sitä, mitkä ovat niiden 'valtasuhteet' tekstissä. Onko uutisessa esim. 'diskurssien taistelua' (ennen muuta kertojan ja henkilöiden välillä) vai voidaanko sittenkin perustellusti väittää, että siinä tarjoutuu joku muiden edelle asetettu luenta-asema?

Eräässä mielessä kertojan diskurssia voidaan pitää ensisijaisena. Sen (so. sen konstruoiman luenta-aseman) kautta lukija nimittäin asettuu yhteyteen tekstin esittämän maailman kanssa. Kauko Pietilän sosiologisen tulkinnan mukaan siinä (Pietilä puhuu välineen tai toimittajan diskurssista) asettuu tai vähintään ehdotetaan välineen/toimittajan ja yleisön primaarista 'me'-yhteisöä suhteessa uutisen esittämiin asioihin ja suhteessa sen muihin diskursseihin (ks. K. Pietilä 1986, 108. 132). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kertojan diskurssin konstruoima luenta-asema välttämättä hallitsisi tekstin rakentamia muita luenta-asemia.

Diskurssien suhteiden tarkastelussa olisi otettava huomioon, että eri uutistyyppien sisältäjät – ja tällöin myös niiden esitystekniikkaa koskevat normit – poikkeavat toisistaan. Esimerkiksi 'puhe' – ja 'haastattelu-uutisen' kertojia koskevat normit ovat erityisen tiukat (kertojalla esim. on jyrkkä kielto puuttua henkilön sanomisiin). Ne ovat omiaan ohjaamaan esitystä referoinnin suuntaan. Tällöin henkilö 'pääsee' sangen vapaasti konstruoimaan luenta-asemaa suhteessa tekstissä esitettäviin (ainakin henkilön itsensä esittämiin) asioihin. Esimerkiksi Kauko Pietilän analysoimassa Sorsa-uutisessa (ks. K. Pietilä 1986) kertoja ei lainkaan konstruoi luenta-asemaa suhteessa uutisessa esitettäviin (Sorsan esittämiin) asioihin, vaan Sorsan itsensä suhteessa niihin konstruoima luenta-asema tarjoutuu tekstissä 'ainoana mahdollisena'. Sen sijaan kertoja konstruoi luenta-aseman suhteessa Sorsaan. Sorsan puhuminen ja puheet näyttävät tästä asemasta yhdenentekevänä. Tästä huolimatta siitä kuitenkin annetaan Sorsalle hyväksyntä legitimoituna mielipiteiden esittäjänä niistä ja näistä yhteiskunnallisista asioista. Varsinaista 'diskurssien taistelu' uutisessa ei siis ole.

Otteen saaminen kertojan ja henkilöiden diskurssien konstruoimista luenta-asemista sekä niiden välisistä suhteista yhteiskunnalliselta kannalta edellyttää myös uutisen 'sisällöllisen' puolen ottamista tarkasteluun mukaan. Sitä ei tässä tekstissä asetettu tehtäväksi.

Artikkeli perustuu kirjoittajan tiedotusopin pro gradu -tutkielman Ridell Seija, Miten uutinen 'puhuttelee'? Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskursiiviselta kannalta. Tampereen yliopisto 1989.

Väliotsikot toimituksen.

Kirjallisuus

- BELSEY, C. *Critical Practice*. London 1980.
- CHATMAN, S. *Story and Discourse*. Ithaca 1978.
- CULLER, J. *Story and Discourse in the Analysis of Narrative*. Teoksessa: CULLER, J. *The Pursuit of Signs*, 169-187. London 1981.
- DAHLGREN, P. *Tuning in the News*. Journalisthögskolan i Stockholm, Skriftserie 6/1984.
- DAHLGREN, P. *Beyond Information: TV News as Cultural Discourse*. Monisteessa: FURHOFF, L. & HEMANUS, P. (eds.). *New Directions in Journalism Research*, 80-95. Journalisthögskolan i Stockholm, Skriftserie 4/1985.
- DAHLGREN, P. *Mitä se merkitsee?* *Tiedotustutkimus* 10:3, 1987, 3-15.
- van DIJK, T.A. *Introduction: Discourse Analysis in (Mass)Communication Research*. Teoksessa: van DIJK, T.A. (ed.). *Discourse and Communication*, 1-9. Berlin & New York 1985.
- van DIJK, T.A. *Structures of News in the Press*. Teoksessa: van DIJK, T.A. (ed.). *Discourse and Communication*, 67-93. Berlin & New York 1985.
- van DIJK, T.A. *News Analysis*. Hillsdale, New Jersey 1988. (1988a).
- van DIJK, T.A. *News as Discourse*. Hillsdale, New Jersey 1988. (1988b).
- EASON, D.L. *Telling Stories and Making Sense*. *Journal of Popular Culture* 15:2, 1981, 125-129.
- FRIEDMAN, N. *Point of view in fiction*. Teoksessa: STEVICK, P. (ed.). *The Theory of the Novel*, 108-137. London 1967.
- GENETTE, G. *Figures of Literary Discourse*. New York 1982.
- HEINO, A. *Kertoja. Asema ja esiintyminen*. *Acta Universitatis Tamperensis, ser. A, vol. 65*. Tampere 1975.
- KETTUNEN, K. *Puheaktiteorian sovelluksia kaunokirjallisiin teksteihin*. *Kirjallisuudentutkijain Seuran Vuosikirja* 35, 1983, 189-200.
- KUNELIUS, R. *Ideologia ja uutinen*. *Tiedotusopin pro gradu -tutkielma*. Tampereen yliopisto 1988.
- LEWIS, J. *Decoding Television News*. Teoksessa: DRUMMOND, P. & PATERSON, R. (eds.). *Television in transition*, 205-234. London 1985.
- MANCINI, P. *Introduction to A Special Issue on the Analysis of News Texts*. *European Journal of Communication* 3:2, 1988, 131-133.
- MANDER, M.S. *Narrative Dimensions of the News: Omniscience, Prophecy and Morality*. *Communication* 10:1, 1987, 51-70.

- PIETILÄ, K. Uutisen sosiologia. Julkaisematon käsikirjoitus. Tampere 1986.
- PIETILÄ, V. Narratologia ja uutisjournalismi: eräitä metodologisia huomioita. Tiedotustutkimus 11:4, 1988, 5-17.
- PRINCE, G. Introduction to the Study of the Narratee. Teoksessa: TOMPKINS, J. (ed.). Reader-Response Criticism from Formalism to Post-Structuralism, 7-25. Baltimore & London 1981.
- PRINCE, G. Narratology. Berlin etc. 1982.
- RIMMON-KENAN, S. Narrative Fiction: Contemporary Poetics. London 1983.
- ROBINSON, G. Television news and the claim to facticity. Teoksessa: ROWLAND, W.D. & WATKINS, B. (eds.). Interpreting Television, 199-221. Beverly Hills etc. 1984.
- SELUCKY, K. News, Narrative and the Quebec Referendum. Paper produced for the IAMC congress in Prague 27.8.-3.9.1984.
- SPERRY, S.L. Television News as Narrative. Teoksessa: ADLER, P. (ed.). Understanding Television, 295-312. New York 1981.
- TAMMI, P. Kertoja tekstin hierarkkisessa rakenteessa. Kirjallisuudentutkijain Seuran Vuosikirja 35, 1983, 36-53.
- TAMMI, P. Kertojan ja henkilön diskurssista. Kirjallisuudentutkijain Seuran Vuosikirja 40, 1986, 25-61.
- USPENSKY, B. A Poetics of Composition. Berkeley etc. 1973.